

ÖRÖSTŐ: PONGRÁCZ VILMOS

ÖRÖSTÉS IDEJE: 1970.

TART.: NÉPSZOKÁSOK ÉS HIEDELMEK CSAKÁNYBAN

13 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: CSAKÁNY

SAK MUTATÓ: XIX. B.
XXI.
 .

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRORÁIS

ATUENETUE AZ EGYS. LTK. 1807-es TETELE ABL

Néprökök, is hiedelmek Csákványban.

1807

A néprókaók és hiedelmek elbeszélői:

1. Balázs Ferencné öv. 84 éves ktb.
2. Domsik Istvánné öv. 72 éves ktb.
3. Varga Sándor 92 éves fm. †
4. Berezh József 71 éves Fsz. nyugdíjas.
5. Nagy Fajos Kovács, 75 éves Fsz. nyugdíjas.
6. Nagy Lászlóné öv. 72 éves ktb.
7. Kemeth Fajos 65 éves Fsz. nyugdíjas.
8. Nagy Ferencné öv. 86 éves ktb.
9. Berezh Ferencné öv. 96 éves ktb.

A szövegben piros íróval jelzett névűk egyenként az elbeszélők sorszámaival.

Népszokások és hiedelmek Csákványban

Az évszázadok alatt kialakult népszokások és hiedelmek a magyar nép lelki világát tükrözik. Helyet foglal benne az Isten-hit, a jó örömteli elfogadása, bávatos vonzódása a rosszban, bivalna ennek elmulasztása és mindennek felett ott lebegő játékos kedve. Sajnálatos, hogy a népszokások zöme már a múlté. Ezeknek lejegyzésében azoké az érdem, akik az elbeszélő szerepében készségük kecskével tettek eleget. Fláris közönet érte.

Lejegyzésemet az újri közönytől kezdtem majd a naptári ünnepekkel és más, a helyiakkal kialakult szokásokkal folytatom.

1. -
Újri napján a korai reggeli órákban fiúk-lányok kísérelt csoportokba vonódni a szomszédok és rokonság házáinak ajtajában templomi éneket énekeltek majd bekopogtattak a házba a szarakkal:

„Adjon Isten boldog nyereséudöt, álldást, bőséget.”
Flárisot, almiát kaptak, a kis burópékadók.

2. - Vízkeresztkor - három királyok napján - fiúk csoportosan mennek házról-házra, miközben ezt a templomi éneket énekelik:

„Háromkirályok napját
országunk egy istápját
dicsőíjűk énekekkel
vigadó versekkel.

Szép jel és szép szállag
szép napunk támadt
szép napunk támadt.

Az énekeseket kalácsal, borral vendégelik.

3. - Farsang utolsó napján - huszagyó kedden - fiúk
lámpok felöltöznek „marokkának” ócska „göncöket”
(: ruhákat:) öltönek magukra, prukra, álarost
1: marokot: / tesznek, hogy fel ne ismerjék őket. A
fiúk lámpoknak, a lámpok fiuknak öltöznek, kezükben
rövid bottal hangtalanul mókáznak, mulattatják
a ház népet. A his komédia'ok fájkat, peracet kap-
nak, a botra ráhízzák, mággatják.

2. - Farsang utolsó napjaiban fiúk - lámpok regölni
mennek de ex sem terjed a proursédság és rokoursági
körön túl. A verset egyzserre, ütemesen mondják:

„Hajh regö regtem,
hajh regö regtem,
axt is megadhatja,
ax a nagy Ur Istén,
emnek a gardának
két szép tehent,
tejet - vaját eleget,
hogy süthessenek rétest
a prögény regelő'knek.”

Példt nagy, almit adnak, a verselő'knek.

3. - Halmváros' prondán egy legény papnak, kettő miniszt-
ránsnak öltözve betérnek ismerősökhez, jóbarátokhoz,
hogy meghamvazzák. A „vakorcs” dobozól (: cipő'kér-
mes doboz:) a pap nem hamut hanem vakorot

szárol a bontlívórk kómlókára. Derültég, pohara-
zás követi.

3.- Hamvaxószordai utáni napou, a legények felöltözték
öndögnek. (: öndögjárás:) Burgonyából nagy, csunya
omst és fogakat faragtak is azokat, álarccal ma-
gukra illesztették. Hujogatra jártak hárról-hárra,
hogy, akik hamvaxószordai húst mertek enni, azokat
riogassák. Miután korral nagy pálinkával kiálták
őket tovább mentek.

3.- Ezen kedvelt volt az április elseje bolondot járataís.
Fiatalok, idősek egyaránt iirték. Lényege, hogy meg nem
történt üreustre, eseményre hivatkozva, komoly
arual elküldések valakit, valahová, valamiért is
amikor az illető vissrajön, kiüvetik.

A gyermekek, a szomszédok, rokonsághoz küldik
egyaránt mert hivatták. Amikor visszatér, hangosan,
névstrel verselnek:

„ Áprilisnak bolondja,
felmászott a toronyba,
megvárta, hogy hány óra,
tízszázötven és fél óra
ülj fel bolond a lóra ”

9. - Pünkösdiölés.

Pünkösdi napján 10-16 éves lányok csoportosan
jártak hárról-hárra. Egy kövülük - a királyne-
ünnepelőbe öltöztetve, fején virágkoszorúval. Templomai
csüket csükelve mentek be a hársokhoz:

„A Pünkösduék jeles napján
 Szentlélek Istent küldetett
 erősíteni szivüket
 az apostoloknak.
 Melyet Krisztus ígért vala
 akkor, a tanítványoknak
 mikor még a mennyországba
 mindenképp láttára;
 tiézes nyelveknek szólása
 úgy mint szeleknek zúgása
 leszállott az ő fejükre
 nagy hirtelenséggel.”

Ezek után ezt mondta a királyus:

„Noha kicsiny vagyok,
 nagyot nem mondhatok,
 én jó Isteneimmel
 minden jót kívánok.”

A lányok folytatták:

„Éneklük a királyusokat
 mi királyi asszonyunkat.”

Háromszor magasra emelték és mondták:

„Ehkorát übjön, a keudtel keudere!”

2. - Luca napi szokások.

Ezen a napon „süttő” 1. fiatal/ legények
 lányok házához mennek „kotyolái”, a kora reggeli
 órákban. A kotyolás abból áll, hogy kisebb fatuskót,
 kis székot visznek magukkal és a háznál járberne.
 illendően beköszörnek majd a hozott alkalmatosságokra
 élnek, aztán mondákát mondják:

Első suttys: „Luca-Luca kitty-kotty,
gelegenyé (: galagonyá:) kettő”,
esatendőre simó gyerek
legyen egy vagy kettő.”

Második suttys: „Luca-Luca kitty-kotty,
gelegenyé kettő”,
az én szemem kettő”,
pajtás tiki kettő.”

Harmadik suttys: „Akkorát nőjőn, a lányuk rósi
mint egy csöcsökorsó.”: vizeskorsó!

Első suttys: „A hiximák olyan vastag legyen a
szalonnája mint a mestercseruda.”

Második suttys: „A tehénikush, annyi tej legyen
mint kutban, a víz.”

Harmadik suttys: „Annny virkeje legyen mint égen
a szillag, földön, a fészal.”

A mondókák után a garda páli kimal kinalja
éket, a gardaszemük kukoricát szór rájuk, hogy a
tyukjai jobban tojjanak.

4.- Hogyan kéri a Lucaszék.

Luca napján fagyak, a kőszítéséhez és minden nap
dolgoznak rajta keveset mert Harissnyra az éjfél
misére kell elkészíteni. Akkor be kell illeszteni a
harangok alá és a boszorkányokat fel lehet ismerni.

8.- Ismét Harissny előszítésén iskolás gyerekek nyolc-
pón fúvott ostonnal végig durrogattak a faluban,
a Bethlehemi bicska születésének emlékeztére.

Bethlehemes jäték.

Lajátörödik Harisovay slöestijén. Szereplök: a dádó, elsó' és második pártor, a tírt és két minisztráns, akik a Bethlehem jászol kivívny mását vörök.

A dádó kifordított lundáhu van, kezében lottal. Anán bajor, szakál, fején kucuma. A pártorok színt ugy. A tírt fején türeltő sapka (ha más miucc), derekán szék, szatos szi. A minisztránsok reudes templomú öltözékben, fejükön kucuma.

Tört: (kopogtat, az ajtóu majd belép) A Bethlehem his Férusnak szállást adnak-e?

Tyuló" válaor után mind bejövnek. Elöl a két minisztráns a jászollal, utánuk a dádó, a két pártor és végül a tírt. Anint belépnek, a dádó a földre fekvik, a többiek körülállják.

Elsó' pártor: Az utunkat jébrö fényes szillagtóé magducum megvakultane. Mintha évek is hallottam volna.

Második pártor: Hallottam én is. A meenyhöl praet a földre, táncolni való kedvem támadt.

Dádó: Táncolhattok is mihasznák mert örvendetes hirt fogtok hallani. Ugy láttam Bethlehem városá felett, áll a szillag.

Szgyütt évekelnék:

"Meenyhöl az, angyal, lejött hozzátok pártorok, pártorok, hogy Bethlehembe piltve-menne lássátok, lássátok."

Elsó' pártor: Tuduljunk szaporán, látni a esodat.

Második pártor: Tuduljunk a fényes szillag után.

Az első dadót egykorra költögetik; he' öreg ... he' öreg!

Dadó: (lassan, szemé, szemét dörmöli, bajszát pödrö, szakállát simogatja) Mi van na ... az a ház?

Pásztorok együtt: Kelj fel, induljunk!

Dadó: (átörölemmel) De miért, álmodtam!

Pásztorok együtt: Mit, álmodtál öreg?

Dadó: Mit-e? Csodaszép kisdedet. Farsollban fekiadt, karunk körött, körülötte nyugatosok iseheltek, pásztorok imádták.

Pásztorok együtt: Szép volt öreg. Még mit, álmodtál?

Dadó: Mit-e? E tisztes ház gardája akkora füstölt kolbászt tekert, a nyakam köré, hogy majd megfulladtam.

Pásztorok együtt: Ahhól ugyan nem eszel! Még mit, álmodtál?

Dadó: Mit-e? E tisztes ház gardája akkora füstölt sonkát kötött, a hátamra mint egy szakkerkerék.

Pásztorok együtt: Ahhól ugyan nem eszel! Még mit, álmodtál?

Dadó: E tisztes ház gardája a tarisznyámat pévvel teleöntötte.

Pásztorok együtt: Az jó lenne a hosszú útra. Kelj fel öreg is induljunk!

Dadó: (nehézem feltápaszkodok) Induljunk szaporán.

Bizonnyára megpróbáltam a világ megváltozása.

Együtt iseheltek:

„Pásztorok keljünk fel, hamar induljunk el,

Bethlehem városába, rangos istálsóskába,

Szereink, ne hiszünk, hogy még ezen éjjel ada jöhszünk,

Mi munkánk tiszteletet tetszünk.”

Ezek után elindulnak. Elöl a dadó, utána a pásztorok, a miniszterek is végül a tiszt, mintán, átvetés, a játékert, adott pévst.

4. - Korbáissolás.

Aprószentek napján délután a gyermekek, este felé a legenyek kisebb csoportokba verődve (2-3 fő egy csoportban) vékony fűzágából fűzött nyolcágú korbáissal a korukban, elindultak korbáissolni. Rokkunkhoz, promuszédokhoz, ismenésikhozt tértek be, „Dicséretessék a Jézus Krisztus” köszöntéssel, aztán csak illendőségiből megkérdesték; szabad-e korbáissolni? Erre majd minden házban „igen” volt a feccet. Aztán mandálka következett, amit felváltva mondtak:

Az első: „Hála Isten, hogy megértük aprószentek napját. Adja Isten, hogy többeket is megérthessünk de ne ilyen kívül-küvönél hanem érintetes napokkal.”

A második: „Kelises ne legyen, „potapirás”, se legyen, Friss legyen, jó legyen, jó szöfogadó legyen.”

A harmadik: „Vixért küldnek borért menj, borért küldnek vixért menj. Adjon Isten bő buzát, bő bort, holtunk után léleküdvösséget.”

A házeliek megköszönték a megemlékezést.

A gyermekeknek kalácsot vagy pényt adtak, a legenyeket pálinkával, kornal kínálták meg. Távozáskor a hák népe a kapun kívül kísérték őket, hogy minden betagsig kívül maradjon.

Lányos házaknál a korbáissot ellepták - ha tudták - de ex ritkán sikerült. Szuebyik házaknál több gyermek volt ott a korbáissot elkérték - pálinkát vagy pényt fizettek váltságdíjjal - és a rossz gyermekeket édesapjuk exxel madragolta el.

Olyan lágyas ház is akadt, ahová a legényeket
nem engedték be mert félték, hogy a lágyt erősen
megkorhásolják. Ezt a lágyt-ha a faluban tánc-
mulatság volt - nem táncoltatták meg. Írulhatta
a petrexselymet vagy restelkedre hazament.

2. - Silberster napján éjjel 12 órákor az ölmüen-
tés és tojásverés, a fénjhez, adandó lágyok mulat-
sága. Éjjelkor a kútból vizet merítnek, pohárba
öntik és egy tojást vernek bele. Reggelre a tojás
fehérje és sárgája különös formát vesz fel, ebből
találgatják, hogy partában maradtak vagy fénjhez
mentek. Az olvasott ölmüt másdétálba öntik,
amelybe priutai éjjelkor mernek vizet. A prätfris-
sund ölmü, alakból próbálnak várakozásukra
magyaránkodni. Minthét esetben meglehetősen
keménykedéssel, amely nékül is jökedve tetőzik.

Híradások.

4. - Szent György napot előző esteleu nyírfa ágat tettek az ajtó kilimére, hogy a boszorkány, a házban lévőket meg ne nyugója.
3. - Luca napján, a házból semmit seue szabad kiadni mert elvinni a hasnot. (: Luca napi tilalom!)
- A kiskaput lezárják és az illemhely ajtajának helyére, amszt, a kiskapuhoz tettek. (: Bosszantó tréfásné!)
- Sertésöltsé megtek is ghányat röffent, a koca, aanyt is muba ment férjhez a lány.
- Ha a kutyák alá papkában visznek tojást akkor sok kakas, ha kötevényben, sok jéce kel.
- Luca napján nem szabad varrni mert, a tyúkok nem tojnak. (: Luca napi tilalom!)
- Luca napján lopott szármából új tojófényeket raknak, hogy a tyúkok jobban tojjanak.
6. - Amelyik lány férjhez szeretett volna menni, Luca napján egy piros almát tett az ajtó sarokba. Ezt az almát Karácsony napján elvitte, a misére. Templomozás után ha kiállt, a kis ajtóba almát emi, amelyen novii férfi először elhaladt, arra felé, olyan novii legény lett, a párja.
6. -
- Ha férfi halott volt, a faluban, azt szokták mondani, hogy belépett a szépasszonyok táliba.

5. - Ótváros betaget nyíhold elso' p'ntekén,
 napfeljötté előtt vizyik, a kovásokoz. Utközben
 penkikex sem szabad próbui és a kovás sem
 bezeichet penkivel. A kovásomihelyben a szemes
 „penettel” (: lovoló!) háromszor végighírva
 az ótváros részt, utána meggyógyul.
5. - Hiszjermek ha „igézet” vagy „táteményben”
 van, riaké kovás szemet dobna, emek vizivel
 idesanyja ha megmoma, a gyermekét és, alsó-
 szoknyájával háromszor letérli, utána meggyógyul.
5. - Amikor egy lélek sem jár a faluban, a falu
 utcaiu csak a „bakter” és négy menyekke egy
 leültiben teljesen elkisrit egy gatyát s, amelyik
 legény azt magára ölti s abban mekér egy lányt,
 az a felesége lesz.

Isakány, 1970 szeptember

Buzsácvilmos